

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ: ДОСВІД ШОТЛАНДІЇ

Кос О. І.

*аспірант кафедри соціальної педагогіки
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-1437-8090
kosolhaaaa@gmail.com*

Ключові слова: волонтерство, донати, волонтерські організації, благодійні акції, цінності, виховання.

Статтю присвячено проблемі волонтерського руху на території Шотландії та його впливу на формування гуманістичних цінностей дітей та молоді як потреби в запозиченні досвіду; у публікації представлено волонтерство в Україні як суспільне благо, загальнонародська цінність, що на цьому етапі становлення нашої держави є утвердженням національної свідомості та призвело до об'єднання народу; розкрито поняття «волонтер» у Шотландії та його загальне значення для мешканців країни; висвітлено найвідоміші шотландські волонтерські організації та дослідницький центр, що сприяє взаємодії між організаціями та волонтерами, а також підтримує різноманітні громадські проекти, досліджує різні аспекти волонтерської діяльності та сприяє їх покращенню; подано ази виховного процесу в шотландській школі, що базується на охопленні чотирьох фундаментальних напрямів: виховання успішних учнів, впевнених особистостей, відповідальних громадян та індивідів, що вміють розраховувати свої здобутки та витрати; розглянуто найбільші національні волонтерські проекти в школі, які виконують самі ж школярі, як-от Ментори в запобіганні насильству та Партнери в читанні, що спрямовані на допомогу молодшим здобувачам; продемонстровано благодійний календар донатів у школі, який вміщує акції місцевого, міжнародного та національного рівнів; виокремлено учнів, студентів та їхніх батьків як основних учасників волонтерського руху; обґрунтовано, що мотивом волонтерської діяльності шотландської молоді є саморозвиток, формування цілісної моральної особистості, відчуття належності до спільноти; у статті проаналізовано цінності, якими керуються волонтерські організації: добровільність, взаємодопомога, інклюзивність, професіоналізм, громадянська відповідальність, розвиток та навчання; підкреслено обов'язковість проходження допуску до волонтерської діяльності, що надається шотландською поліцією і доводить відсутність будь-якого злочинного минулого в потенційного волонтера; наведено приклади волонтерства в різноманітних сферах життя; проаналізовано здійснення волонтерської роботи та її вплив на формування та розвиток гуманістичних цінностей; описано сподівання, що складна ситуація в країні та активність усіх мешканців нашої держави призведе до покращення та глобалізації гуманістичних цінностей.

VOLUNTEERING AS A FACTOR IN FOSTERING HUMANISTIC VALUES OF THE INDIVIDUAL: THE EXPERIENCE OF SCOTLAND PARTICIPATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN

Kos O. I.

*Postgraduate Student at the Department of Social Pedagogy
Dragomanov Ukrainian State University
Pirogova str., 9, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1437-8090
kosolhaaaa@gmail.com*

Key words: *volunteering, donations, volunteer organizations, charity events, values, upbringing.*

The article is devoted to the problem of volunteer movement in Scotland and its influence on the formation of humanistic values of children and youth as a need to borrow experience; the publication presents volunteering in Ukraine as a public good, a universal value, which at this stage of formation of our state is the establishment of national consciousness and led to the unification of the people; the concept of “volunteer” in Scotland and its general meaning for the country’s residents is revealed; highlights the most famous Scottish volunteer organizations and a research center that promotes interaction between organizations and volunteers, supports various community projects, researches various aspects of volunteering and promotes their improvement; presents the basics of the educational process in a Scottish school, based on the coverage of four fundamental areas: education of successful students, confident individuals, responsible citizens and individuals who can calculate their achievements and expenses; examines the largest national volunteer projects at school carried out by students themselves, such as Mentors in Violence Prevention and Partners in Reading, which are aimed at helping younger students; demonstrates the charity calendar of donations at school, which includes events at the local, international and national levels; and identifies students, students and their parents as the main participants in the volunteer movement; the article proves that the motive of volunteer activity of Scottish youth is self-development, formation of a holistic moral personality, and a sense of belonging to the community; the article analyzes the values that guide volunteer organizations: voluntariness, mutual assistance, inclusiveness, professionalism, civic responsibility, development and training; the article emphasizes the obligation to obtain a volunteer clearance issued by the Scottish police, which proves that a potential volunteer has no criminal record; examples of volunteering in various spheres of life are given; the article analyzes volunteer work and its impact on the formation and development of humanistic values; describes the hope that the difficult situation in the country and the activity of all residents of our country will lead to the improvement and globalization of humanistic values.

Постановка проблеми. Російська агресія проти України, що спричинила повномасштабну війну, призвела до значної шкоди та руйнувань. Вона забрала багато життів, зруйнувала всі плани та позбавила нас сподівань і надій. Проте українці – войовничий народ, що навіть у цих трагічних обставинах стоїть міцно, витримує удари, виживає й перемагає.

Війна змусила мільйони людей з різних регіонів України покинути свої домівки і стати внутрішньо переміщеними особами, мігрантами.

Незважаючи на небезпеку та ризики, велика кількість українців пішла на фронт, виконуючи військові обов’язки, а також велика кількість почала вести волонтерську діяльність. Щодня вони наближають нашу перемогу, докладаючи зусиль для відстоювання нашої країни.

Український народ демонструє неймовірну силу, щедрість і солідарність у цей важкий час. Волонтери з різних куточків країни організують допомогу для військових, внутрішньо переміщених осіб та всіх, хто потерпає від наслідків

війни. Вони забезпечують необхідне споживання, медичну допомогу, психологічну підтримку і багато іншого. Така волонтерська діяльність допомагає зберегти життя і покращує умови існування тих, хто опинився в складних обставинах.

Україна доводить, що ніколи не зламати волю її народу. Ми спільно працюємо над перемогою.

Війна утвердила національну свідомість, пробудила гуманізм та об'єднала українців у всьому світі. У 2022 році в реєстрі волонтерів Державної податкової служби зареєструвалося 2383 українці. Це у 8,4 раза більше ніж за весь час існування переліку, як повідомлено 20 лютого на платформі для роботи з відкритими даними Opendatobot. Загалом Державна податкова служба нарахувала 2699 волонтерів станом на початок 2023 року. Реєстр волонтерів створили ще у 2014 році, і до повномасштабного вторгнення в ньому було лише 320 осіб [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українській науці та практиці питання доброчинності та волонтерства досліджували такі вчені, як О. Безпалько, І. Грига, Л. Дума, З. Зайцева, Н. Заверико, І. Іванова, Н. Івченко, О. Карпенко, Л. Коваль, В. Назарук, Ф. Ступак, О. Яременко та інші. Їхня увага переважно зосереджена на вмісті волонтерства, принципах та практичному досвіді організації волонтерської діяльності, а також питаннях практичної підготовки волонтерів до роботи з різними категоріями населення.

О. Корнієвський та Д. Горелов в аналітичній доповіді «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики» розглянули зарубіжний досвід волонтерської діяльності та описали сучасне українське волонтерство в контексті зовнішньої агресії. Вони відзначили, що з 2014 року український волонтерський рух став неперевершеним прикладом громадської самоорганізації за масштабом поширення [2].

У Шотландії та Великобританії загалом було і є багато науковців, які вивчали волонтерську діяльність. Їхні дослідження спрямовані на розкриття значення волонтерства для суспільства, виявлення його впливу на громадськість та визначення факторів, що спонукають людей до добровільної допомоги.

Одна з найвідоміших вчених – Мета Цімек – партнер дослідницької компанії Practical Wisdom R2Z Research Consultancy та головна авторка книги «Використовуй або втрач», де описано Договір між урядом та волонтерським і громадським сектором. Вона також є співредактором книги «Розуміння коренів волонтерської діяльності» (разом з Коліном Рочестером, Джорджем Кемпбеллом Гослінгом та Елісон Пенн). Протягом шести років науковиця очолювала відділ досліджень волонтерського та громадського сектору

в Міністерстві внутрішніх справ і відповідає за комплексний пакет досліджень й оцінок. Важливий внесок для нашого дослідження має Стівен Хаулетт – старший викладач бізнес-школи Університету Роугемптона, Великобританія, де він веде курс бізнес-менеджменту. Він також був старшим науковим співробітником Інституту досліджень волонтерства та науковим співробітником Центру інституційних досліджень Університету Східного Лондона, Великобританія [5].

Мета статті. Якщо ж українців зблизила війна, то шотландці – це надзвичайно співчутливий та уважний народ. Звернення до гуманістичних поглядів та об'єднання країни відбувається через численні національні акції. Мета статті – запозичити досвід Шотландії, щоб у воєнний і повоєнний період глобалізувати благодійність та залучати до волонтерства дітей вже з молодшого шкільного віку, що дасть змогу формувати гуманістичну націю.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Волонтерство є важливим чинником виховання гуманістичних цінностей особистості в Шотландії. У цій країні волонтерство має глибокі корені та є частиною культури й традицій. Шотландці дуже позитивно ставляться до волонтерства й активно долучаються до різноманітних добровільних заходів та організацій.

У Шотландії є велика кількість волонтерських організацій, які надають можливості для волонтерської діяльності в різних сферах життя – від підтримки місцевих спортивних команд до допомоги природоохоронним організаціям. Волонтери беруть участь у різних заходах та проектах, які допомагають вирішувати проблеми, що стосуються людей, тварин та природи.

Однією з найвідоміших організацій, які пропагують волонтерство в Шотландії, є «Volunteer Scotland», заснована в 1999 році. Вона забезпечує підтримку волонтерських організацій та ініціатив, надає інформацію про можливості для волонтерів та розвиває волонтерський рух у країні

Іншою організацією, яка вивчає волонтерство, є «Scottish Council for Voluntary Organisations» (SCVO). Вона є головним форумом для громадських організацій та допомагає забезпечувати підтримку та розвиток волонтерства в Шотландії. SCVO також досліджує різні аспекти волонтерства, зокрема його соціальний та економічний вплив на країну.

Крім цього, університети Шотландії також досліджують волонтерство та його вплив на суспільство. Наприклад, Університет Абердина має Центр дослідження волонтерства, який досліджує різні аспекти волонтерства та сприяє його розвитку. Центр засновано в 1998 році, він має багатий досвід у проведенні досліджень у сфері

волонтерства, зокрема його соціального та економічного впливу на суспільство.

Основні цілі Центру дослідження волонтерства полягають у підвищенні рівня знань про волонтерство, розвитку найкращих практик волонтерської діяльності, сприянні взаємодії між організаціями та волонтерами, а також підтримці волонтерства та громадської активності в Шотландії. Зокрема, Центр досліджує різні аспекти волонтерської діяльності, як-от мотивація волонтерів, їх вплив на соціальну сферу. Крім досліджень, Центр дослідження волонтерства надає консультативну та науково-методичну підтримку різним організаціям та волонтерам, що ведуть волонтерську діяльність [1].

Всі ці організації та установи допомагають підтримувати та розвивати волонтерство в Шотландії, проводячи дослідження, надаючи підтримку волонтерам та організаціям, а також публікуючи звіти й документи.

Загалом, волонтерство є дуже важливим елементом життя в Шотландії та допомагає забезпечити соціальну підтримку та розвиток громади. Волонтери відіграють важливу роль у вирішенні соціальних питань, і участь у різноманітних проєктах діти починають брати вже із садочка.

У Шотландії волонтерська робота в школах має довгу історію та вважається важливою частиною шкільної громади. Волонтери допомагають у різних аспектах шкільного життя, включно з підтримкою в навчанні, розвитку соціальних навичок та підготовкою до майбутньої кар'єри.

Однією з найпопулярніших форм волонтерської роботи є програма “Mentors in Violence Prevention” (Ментори в запобіганні насильству). Вона спрямована на зменшення насильства серед школярів та виховання здорових стосунків у школі й громаді. У межах цієї програми волонтери-ментори допомагають проводити тренінги, організувати дискусії та ігри, що сприяють розвитку навичок комунікації, протидії насильству та дискримінації.

Ще одна популярна програма – це “Reading Partners Scotland” (Партнери в читанні Шотландії), що має на меті підтримати учнів у розвитку навичок читання та розуміння прочитаного. Волонтери-читачі допомагають учням вчитися належно аналізувати текст, акцентуючи на розвитку критичного мислення та уяви.

Освітня програма Шотландії сформована так, що в центрі перебуває дитина. Акцент у навчанні ставлять на розкритті чотирьох фундаментальних напрямів:

1. Успішні учні
2. Впевнені особистості
3. Відповідальні громадяни
4. Ефективні вклади

Останні два, зокрема, зосереджуються на ролі дітей у суспільстві, коли вони виростуть, і на тому, якими людьми вони стануть. Школа прагне, щоб вони сприяли розвитку суспільства, були добрими та допомагали іншим, особливо тим, хто цього потребує. Виховна частина навчального плану також базується на «душі та житті школи» [3].

Цікавим є той факт, що в садочках і школах є Календар збору донатів, який містить місцеві, національні та міжнародні події зі збору коштів.

Також школа не залишається осторонь непередбачуваних, жахливих подій, що відбуваються у світі, й обов'язково долучається матеріальною підтримкою. Серед місцевих проводять розпродаж випічки для гірських рятувальників; кошик врожаю для банку їжі; збір коштів на катання на ковзанах. До національних віднесено: день пам'яті, діти в біді, кольорові шкарпетки, усвідомлений аутизм, день інформування про астму та виживання в природі. Взуттєві коробки та Червоні носи – це міжнародні акції. Більшість акцій проходять весело, діти та їхні батьки організують різноманітні розваги, ярмарки.

Отже, діти в Шотландії ще з 3-річного віку розумно розподіляють гроші, донатять. Упродовж усього навчального процесу увагу учнів звертають на тих, хто цього потребує, на тих, кому в житті важче і кому потрібно допомогти. Як результат, діти надзвичайно чутливі та поспішають на допомогу. Щомісяця відбувається щонайменше одна акція зі збору коштів, яка об'єднує всю школу і всю країну.

Участь у волонтерській роботі в школах Шотландії дає змогу відчувати себе частиною шкільної громади, розвивати власні навички та допомагати учням в особистісному та навчальному розвитку. Волонтери також можуть отримати додаткову користь, як-от підвищення кваліфікації та можливість знайти нові робочі чи навчальні можливості.

Учні є залученими у своїх навчальних закладах. Доросле населення бере участь у тих же акціях, але в церкві чи будь якій благодійній організації. Безліч подій рекламують по телебаченню, в інтернеті, а також у супермаркетах та локальних магазинах. Так, наприклад, напередодні Національного дня пам'яті голокосту Шотландії можна було купити квітку маку. Коробочки з брошками стояли в церкві, на пошті, у будь-якому магазині; у школі відповідальні за цю акцію щодня відвідували класи, пропонуючи прикрасу.

Окрім цього, у Шотландії діє безліч волонтерських організацій, які займаються допомогою біженцям, лікуванням тварин, збором коштів на благодійність, охороною довкілля тощо. Також у Шотландії є безліч молодіжних організацій, які залучають молодь до волонтерства.

Календар благодійних дат

Term	Місяць	Захід	Збір коштів / Пізнавальний / Для розваг	Місцевий / Національний / Міжнародний
1	Вересень	Учнівська рада, розпродаж випічки для гірських рятувальників	Збір коштів	Місцевий
		Продуктовий банк. Врожай	Збір коштів	Місцевий
		День народження Роальда Дала	Для розваг	
	Жовтень	Збір коробок з-під взуття (Shoebox Appeal)	Збір коштів	Міжнародний
	Листопад	Діти в біді (Children in Need)	Збір коштів	Національний
	Листопад	Збір коштів на зимові види спорту	Збір коштів	Місцевий
	Грудень	Різдвяний джемпер – це щорічна благодійна акція	Для розваг	
2	Березень	Всесвітній день книги	Для розваг	
		Червоні носи (Comic Relief)	Збір коштів	Міжнародний
		Кольорові шкарпетки (Lots of Socks): День поширення інформації про синдром Дауна	Пізнавальний	Національний
	Квітень	Усвідомлений аутизм	Пізнавальний	Національний
	Травень	День інформування про астму / Пікнік	Пізнавальний	Національний
	Червень	Дикий Челендж (виклик)	Пізнавальний	Національний

Молодь волонтерить у Шотландії через різні причини. Однією з найпоширеніших є бажання допомагати тим, хто цього потребує, та робити позитивний внесок у своє співтовариство. Волонтерство допомагає молоді бути активними учасниками свого середовища, дізнаватися про соціальні проблеми та їх вирішувати. Вони помагають людям незалежно від расової, національної, релігійної чи соціальної належності. Вони прагнуть розуміти потреби та побажання людей, з якими працюють, і надають їм допомогу з урахуванням індивідуальних потреб та бажань.

У Шотландії волонтерська діяльність базується на низці цінностей, які визнаються як важливі та необхідні для волонтерів і волонтерських організацій. Деякі із цих цінностей містять:

- добровільність – волонтерська діяльність у Шотландії ґрунтується на принципі добровільної участі. Волонтери вибирають діяльність, яка відповідає їхнім інтересам та здібностям, і приєднуються до волонтерських організацій з власної ініціативи;

- взаємодопомогу та допомогу іншим – волонтерська діяльність у Шотландії спрямована на допомогу людям, які її потребують, та на підтримку спільнот. Волонтери прагнуть допомагати безоплатно та без інтересів, зміцнюючи взаємодопомогу та співпрацю в спільнотах;

- різноманітність та інклюзивність – волонтерство в Шотландії є діяльністю, що сприяє інклюзивній та різноманітній спільноті. Волонтери прагнуть створювати безпечне та відкрите сере-

довище для людей незалежно від расової, національної, релігійної чи соціальної належності;

- професіоналізм та етичність – волонтери в Шотландії діють на основі професійних стандартів та етичних принципів. Вони прагнуть діяти в межах своїх компетенцій та відповідальності, дотримуючись принципів прозорості;

- громадянську відповідальність – волонтери в Шотландії прагнуть бути активними учасниками своєї громади та брати відповідальність за допомогу та підтримку тих, хто цього потребує;

- розвиток та навчання – волонтери в Шотландії прагнуть розвиватися та навчатися нового. Вони розуміють важливість постійного самовдосконалення та залучення до нових проєктів, щоб забезпечити ефективність своєї діяльності.

Важливим є той факт, що відповідно до законодавства Шотландії волонтерів можуть перевірити на предмет злочинного минулого. Для цього потрібно звернутися до шотландської поліції. Вони можуть провести таку перевірку, яка передбачатиме наявність злочинів, відомості про засудження, а також будь-які інші відомості, які можуть бути корисними для визначення придатності волонтера до виконання певної роботи. Найчастіше благодійна організація подає запит й оплачує його. Важливо знати, що проведення такої перевірки є складним та подеколи довготривалим процесом. Особа не може бути допущена до виконання волонтерських обов'язків, доки не отримає листа з номером своєї придатності.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Загалом, волонтерство є дуже важливим елементом життя в Шотландії та допомагає забезпечити соціальну підтримку та розвиток громади. Волонтери відіграють важливу роль у вирішенні соціальних питань.

У Шотландії більшою чи меншою мірою волонтерять усі – від дітей до людей похилого віку. Волонтерство є чудовою можливістю розвинути додаткові навички та набути досвіду, які можуть стати корисними в подальшому. Волонтерство може допомогти молоді отримати нові знайомства та збільшити контакти, що буде корисним для кар'єри. Людям старшого віку

допомагає відчувати себе потрібними та неодинокими. Волонтерство допомагає особистості розвивати різні навички, як-от комунікація, лідерство, організація та співпраця. Волонтерство також сприяє розвитку гуманістичних цінностей, як-от соціальна відповідальність, співчуття та толерантність.

Ми сподіваємося, що цей досвід допоможе в поствоєнний період втримати українську націю єдиною. Дасть молоді поштовх розвивати свою особистість та збагачувати життєвий досвід. Робота волонтером допоможе зробити власну життєву мету більш насиченою та дасть змогу зрозуміти цінність життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абердинський центр дослідження волонтерства. URL: <https://www.volunteeraberdeen.org.uk/>
2. Корнієвський О. А., Горєлов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с.
3. Освітній портал. URL: <https://education.gov.scot/education-scotland/>
4. Платформа для роботи з відкритими даними Opendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>
5. Цімек М., Рочестер К., Пейн А., Хоулетт С., Волонтерство та суспільство у 21 столітті : навч. посіб. Лондон : ПМЛ, 2009. 274 с.

REFERENCES

1. Aberdysn'kyu tsentr doslidzhennya volonterstva. URL [Aberdeen Center for the Study of Volunteering. URL]: <https://www.volunteeraberdeen.org.uk/>
2. Kornievsky O. A., Gorelov D. M. (2015) Volunteer movement: world experience and Ukrainian civil practices [Volonters'kyu rukh: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki hromadyans'ki prak-tyky] analyst. add. Kyiv: NISD. 36 p.
3. Osvitniy portal. URL [Educational portal. URL]: <https://education.gov.scot/education-scotland/>
4. Platforma dlya roboty z vidkrytymy danymy Opendatabot. URL [Platform for working with open data Opendatabot. URL]: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>
5. Zimmek M., Rochester K., Payne A., Howlett S. (2009) Volunteering and society in the 21st century [Volonterstvo ta suspil'stvo u 21 stolitti]. Palgrave Macmillan London. 274 p.